

ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء سرزندگی در معابر شهری با رویکرد

کاهش جرم

رضا درستان^۱، محبوبه جهاننداری^۲، مینو لفافچی^۳، رامین تهوری^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۲۶

از صفحه ۶۵ تا ۹۸

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی

سال دهم، شماره سی و نهم، پاییز ۱۴۰۱

چکیده

زمینه و هدف: معابر شهری از گذشته تاکنون، یکی از مکان‌های اصلی تعاملات اجتماعی شهروندان بوده است. لازمه بقاء این فضاها، سرزندگی در سایه احساس امنیت است که به واسطه وقوع جرم، کیفیت خود را از دست می‌دهد و این امر باعث کاهش سطح رضایت‌مندی شهروندان، احساس ترس و پایین آمدن کیفیت زندگی اجتماعی شده است. تأثیرات عوامل مؤثر بر سرزندگی شهروندان در طراحی محیطی، با رویکرد «طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم» تا حد زیادی می‌تواند کیفیت فضا و احساس امنیت را ارتقاء دهد که این مهم هدف اصلی این پژوهش است. **روش پژوهش:** پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی-تحلیلی بر مبنای تحلیل‌های آماری، به وسیله مطالعات کتابخانه‌ای، مشاهده و ابزار پرسشنامه محقق ساخت، در محدوده مورد مطالعه است. پرسشنامه بر اساس (۴۲) پرسش برای (۳۲۰) پاسخ‌دهنده تنظیم شد. تحلیل، مبتنی بر تصاویر، مشاهده‌ها و تحلیل داده‌ها در نرم‌افزار «اس‌پی‌اس‌اس» است.

یافته‌ها: در مقوله پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی، شاخص مراقبت و نظارت طبیعی با میزان (۰/۶۷۷) و در مقوله سرزندگی فضای شهری، شاخص پاکیزگی محدوده، فعالیت‌شانه، تعلق و خاطره‌مکانی به ترتیب با میزان (۰/۶۹۲)، (۰/۶۹۸) و (۰/۶۲۱) بیشترین تأثیر را داشته است.

نتیجه‌گیری: مطابق با یافته‌ها، هرچه محیط پاکیزه‌تر، مراقبت و نظارت طبیعی بیشتر، تعلق و خاطره‌مکانی در محیط و فضا، افزایش یافته و نتیجتاً حضور شهروندان در آن مکان بیشتر خواهد بود. از سویی حضور مستمر و فعال افراد باعث سرزندگی فضا می‌شود و این سرزندگی با اعمال مراتب یادشده در طراحی محیطی به کاهش جرم و نهایتاً فضایی امن برای شهروندان منجر خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: سرزندگی، طراحی محیطی، کاهش جرم، شهر کرج، معابر شهری.

۱- دکتری و پژوهشگر حوزه معماری و شهرسازی، عضو باشگاه پژوهشگران و نخبگان جوان، مدرس دانشگاه آزاد اسلامی، (نویسنده مسئول)،

reza.dorostan@gmail.com

۲- کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، گروه جغرافیا و علوم انسانی، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد فولادشهر، اصفهان، ایران.

۳- استادیار گروه معماری، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

۴- عضو هیئت‌علمی گروه مهندسی مواد، دانشکده فنی و مهندسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

بیان مسئله

شهر مجموعه‌ای فرهنگی-کالبدی است که بر اساس نیازها، فعالیت‌ها و رفتارهای ساکنان آن شکل می‌گیرد. انسان‌ها بسته به نیازهای فردی یا گروهی خود فعالیت کرده و الگوی رفتاری خاص خود را عرضه می‌کند. شهر و فضاهای مختلف آن، بستری برای بروز انواع رفتارها هستند. در نتیجه فضاها و خصوصیات فضایی، وابستگی شدیدی به نحوه فعالیت و الگوهای رفتاری دارد. فضای شهری کیفیت‌های بی‌شماری دارد، سرزندگی یکی از کیفیت‌های فضای شهری است که به پویایی آن کمک می‌کند. «پاکزاد» سرزندگی را با نشاط و شادی برای استفاده‌کنندگان فضا مترادف می‌داند. به عقیده وی فضای فاقد سرزندگی، بی‌روح، یکنواخت و کسالت‌بار است و اعتقاد دارد که کلید ایجاد روحیه سرزندگی در فضا، رعایت تنوع در استفاده از رنگ، مصالح، مناظر، مبلمان، اتفاقات و حتی رفتارها و طیف‌های کاربران است (طاهرطلوع و سادات، ۱۳۹۶، ص ۴۸) و این موضوع مهم یادآور نظریه اصل نظارت مردم بر مردم است؛ چراکه در فضای سرزنده و پویا مردم احساس تعلق مکانی و خاطره دارند و به محیط توجه می‌کنند. اندیشمندان متعددی پیرامون فضای شهری، موفقیت، مطلوبیت و سرزندگی آن سخن گفته‌اند.

«یان گل»^۱، «کوین لینچ»^۲، «جین جیکوبز»^۳ و «یان بنتلی»^۴ مهم‌ترین نظریه‌پردازان این حوزه هستند (مردانی، ۱۳۹۷، ص ۱۵). در این میان معبر شهری از مهم‌ترین عناصر شهر محسوب شده که به واسطه عناصر کالبدی می‌تواند مردم را به حضور در شهر ترغیب کند. حضوری خریدکردن و حتی تماشای مغازه‌ها در یک معبر که یکی از فعالیت‌های جذاب و پرمخاطب و درعین حال آماج مناسبی برای بزهکاران است. پژوهش‌های بسیاری با موضوع ارتقاء سرزندگی صورت پذیرفته؛ اما در این پژوهش‌ها کمتر به تأثیر عناصر کالبدی و اولویت‌بندی این عناصر و مؤلفه‌ها در راستای ارتقاء سرزندگی

1- Jan Gehl.

2- Kevin Andrew Lynch.

3- Jane Jacobs.

4- Ian Bentley.

شهروندان در معابر شهری با رویکرد کاهش جرم پرداخته شده است (مصلی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۱۷۸). نکته‌ای که در این بین بسیار حائز اهمیت است، حضور شهروندان در معابر شهری در سایه احساس امنیت است. امنیت و احساس امنیت به‌عنوان مهم‌ترین عاملی است که به فضای شهری کیفیت می‌بخشد و ضرورت حفظ آن یکی از ارکان رضایت‌مندی و توسعه پایدار زندگی شهری است. اصولاً، توجه به امنیت شهری، به‌عنوان بستر اساسی برای ایجاد ارتباطات اجتماعی و ارائه خدمات عمومی و در نتیجه ایجاد شهر سالم، مورد اتفاق نظر تمامی نظریه‌پردازان شهری است و در مقابل، عدم توجه به آن، خشونت، ناامنی و شکاف رفتاری را در جامعه به دنبال دارد (اودوفوا و همکاران^۱، ۲۰۱۸، ص ۲۵). از این منظر، هدف پژوهش حاضر، ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء سرزندگی شهروندان در معابر شهری با رویکرد کاهش جرم در خیابان اصلی رجایی‌شهر شهر کرج است، چراکه این خیابان یکی از معابر اصلی و جذاب برای حضور مردم است. شهر کرج (ایران کوچک، به دلیل حضور اقوام مختلف) در مقطع کنونی، از نظر میزان بزهکاری و جرم، رتبه بالایی را در مقایسه با دیگر نقاط شهری کشور داراست (زنگی‌آبادی و رحیمی‌نادر، ۱۳۸۹، ص ۱۹۸). این مشکل از یک‌طرف سطح امنیت اجتماعی را کاهش داده، سلامت شهر را مختل و موجب آشفتگی زندگی شهروندان می‌شود و از طرف دیگر نظام قضایی و انتظامی و به‌طور کلی بخش عمومی جامعه را وادار به صرف بودجه و هزینه‌های کلان برای کشف جرم، تعقیب و دستگیری مجرمان، رسیدگی‌های قضایی و مجازات آن‌ها می‌کند؛ بنابراین با شناسایی و تحلیل عوامل سرزندگی معابر شهری و تأثیر آن در پیشگیری از جرم در طراحی شهری، می‌توان انتظار داشت که تعداد بزهکاری و جرم در سطح شهر کرج به‌طور اعم و منطقه رجایی‌شهر کرج به‌طور اخص به شکل مؤثرتری کاهش یابد. با توجه به نوشتار بالا، سعی شده تا به پرسش‌های زیر پاسخ داده شود:

الف) مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء سرزندگی شهروندان در معابر شهری با رویکرد طراحی محیطی کاهنده جرم کدام‌اند؟

ب) چگونه می‌توان از طریق ارتقاء سرزندگی شهروندان در معابر شهری به مقوله کاهش جرم نائل شد؟

پیشینه پژوهش

«غضنفرپور و همکاران» (۱۳۹۸)، در پژوهشی با عنوان «سنجش سرزندگی و حیات شبانه میدان نقش جهان اصفهان با تأکید بر امنیت پایدار شهری» با روش پژوهش توصیفی-تحلیلی بر مبنای تحلیل آماری، نسبت به حصول یافته‌ها و نتایج اقدام کردند. تحلیل بر اساس «آزمون تی»^۱ تک‌نمونه‌ای بوده و همچنین برای اولویت‌بندی شاخص‌ها از فن «بی دبلیو ام»^۲ و «اس دبلیو ای آر ای»^۳ استفاده شد. نتایج نشان می‌دهد، در راستای سنجش سرزندگی و حیات شبانه در محدوده مورد مطالعه اختلاف معناداری در هر دو فن استفاده‌شده، وجود دارد.

«شه‌بازی و همکاران» (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان «ارزیابی شاخص‌های کالبدی-فضایی سرزندگی خیابان‌های شهری، نمونه موردی: خیابان‌های اطراف میدان امام خمینی شهر همدان» با روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و روش موردی-زمینه‌ای بر مبنای تحلیل عاملی و نرم‌افزار «جی‌آی‌اس»^۴، نسبت به حصول یافته‌ها و نتایج اقدام کردند. نتایج نشان داد که بین شاخص‌ها رابطه معنادار وجود دارد و میزان پیوند فضایی در خیابان‌های اکباتان، شهدا و باباطاهر بیشتر است. در انتها، راهکارهایی نیز برای سرزندگی فضا پیشنهاد شد.

«الیاسی و همکاران» (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه طراحی فضای شهری با گرایش به ارتکاب جرم شهروندان و راهکارهای پیشگیری از آن، مورد مطالعه: خیابان‌های شهر اصفهان» با روش پژوهش توصیفی-تحلیلی بر مبنای تحلیل آماری به‌وسیله خروجی داده‌ها در نرم‌افزار «اس‌پی‌اس‌اس»^۵، نسبت به حصول یافته‌ها و نتایج اقدام کردند. نتایج نشان می‌دهد که بعضی از

1- T Test.

2- BWM.

3- SWARA.

4- GIS.

5- Statistical Package for the Social Science (SPSS).

خیابان‌های بررسی شده دارای شاخص‌های مطلوب فضای شهری نیستند و بعضی دیگر فرصت‌های ارتکاب جرم را افزایش می‌دهند. در ادامه پراکندگی و میزان نرخ جرائم در خیابان‌های شهر اصفهان ارائه و اتخاذ راهکار شد.

«مصلی‌نژاد و همکاران» (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان «ارزیابی تأثیر عناصر کالبدی معماری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان در معابر شهری، مورد مطالعاتی: خیابان عفیف‌آباد در شهر شیراز» با روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و بررسی همبستگی شاخص‌ها، نسبت به حصول یافته‌ها و نتایج اقدام کردند. نتایج نشان داد، توجه به نوع مصالح و رنگ نمای ساختمان‌ها، وجود پارکینگ مناسب برای مراجعین، هماهنگی و تناسب بصری ساختمان‌های مجاور معبر، وجود فضاهای سبز و ورزشی و تفریحی و همچنین توجه به وجود کاربری‌های خدماتی در عصر و شب، مهم‌ترین نکات کلیدی هستند که در جهت ارتقاء سرزندگی شهروندان در معابر شهری باید مدنظر معماران و طراحان شهری قرار گیرند.

«موراتیدیس و پورتینگا»^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «محیط ساخته‌شده، سرزندگی شهری و انسجام اجتماعی: انجام فعالیت‌های پرتکاپو در فضای شهری و جانمایی آن از محلات می‌تواند جوامع پویا، قوی و سرزنده را پرورش دهد؟» با روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و بر مبنای تحلیل‌های آماری، نسبت به ارائه مدلی اقدام کردند که در آن مقوله سرزندگی در فضای شهری به‌عنوان واسط و میانجی در دو مقوله انسجام اجتماعی و محیط ساخته‌شده در نظر گرفته شده است. نتایج نشان داد، طراحی فشرده و متراکم فضای شهری دارای سطوح بالاتری از سرزندگی شهری، اما دارای سطوح پایین‌تری از انسجام اجتماعی است؛ بنابراین برای فرم‌های متفاوت فضای شهری، درجات مختلفی از سرزندگی شهری را می‌توان تعریف کرد.

«پری و فنلی»^۲ (۲۰۲۰) در پژوهش «تحلیل راه‌حل‌های طراحی محیطی جرم‌ستیز مؤثر در سال (۲۰۲۰) و بعدازآن: مفاهیم و راهبردها» پیشگیری از

1- Kostas Mouratidisa & Wouter Poortingab.

2- Perry & Fennelly.

وقوع جرم از طریق طراحی محیطی جرم‌ستیز و پیشگیری از وقوع جرم با راه‌حل‌های سال (۲۰۲۰) و بعدازآن، به‌منظور ارائه راه‌حل‌ها، اثبات کرده که نقش فرد (نه تأکید بر ساختمان‌ها)، در کاهش جرم مهم است. موضوع پیشگیری از جرم و طراحی محیطی جرم‌ستیز، فقط قانون و هشدار نیست. مطالب مختلفی برای بررسی جرم، بازدارندگی، نظارت بر محله، پیشگیری از وقوع جرم و موقعیت‌های اقتصادی و ایجاد فرهنگ پایدار امنیت در نظر گرفته است. زمان روبه‌جلو و تغییر و فناوری، ما را تغییر داده است؛ بنابراین باید از محیط اطراف آگاه بوده و برنامه‌هایی را اجرا کرده که باعث کاهش جرم در جوامع شود. این پژوهش راه‌حل‌ها و پاسخ‌هایی به خواننده برای شناسایی مشکلات ارائه کرده است.

«لان و همکاران»^۱ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «چگونگی تأثیر زیرساخت اجتماعی و ورود جمعیت بر سرزندگی فضای شهری، مستنداتی از (۳۵) شهر بزرگ و متوسط در کشور چین» با روش پژوهش «ان‌پی‌پی‌وی‌آی‌آراس»^۲ که نوعی برداشت به‌وسیله حسگرهای رادیومتر است و بر مبنای تحلیل آماری، نسبت به حصول یافته‌ها و نتایج اقدام کردند. نتایج نشان داد که افزایش سرمایه‌گذاری مالی در زیرساخت‌های اجتماعی، به‌طور مؤثری در سرزندگی فضای شهری اثرگذار است. بدین معنی که سرمایه‌گذاری در بخش آموزش هزینه‌های پزشکی و بهداشتی را تقلیل خواهد داد.

«هی و همکاران»^۳ (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «تأثیر الگوهای رشد مناطق شهری بر سرزندگی فضای شهری در ساختمان‌های جدید بر اساس داده‌های جی‌آی‌اس» با روش پژوهش توصیفی-تحلیلی بر مبنای تحلیل‌های آماری نسبت به توسعه شهر در لکه‌های جدید در بازه زمانی (۲۰۰۵ تا ۲۰۱۵) در شهرهای کشور چین، اقدام کردند. نتایج نشان داد، اشکال مختلف توسعه فضای شهری تأثیر مستقیمی بر سرزندگی این فضاها دارد. بدین معنی که

1- Lan & et.al.

2- NPP-VIIRS.

3- He & et.al.

گسترش نامتجانس فضا، تراکم بیش از حد، جمعیت زیاد باعث ضعف در سرزندگی فضا خواهد شد.

در یک جمع‌بندی نتایج پژوهش‌های داخلی و خارجی در دو حوزه اصلی پژوهش حاضر (سرزندگی معابر شهری و طراحی محیطی کاهنده جرم) و انطباق آن‌ها با یافته‌ها و پژوهش حاضر برای نیل به نوآوری پژوهش حاضر، می‌توان به شرح زیر مواردی را بیان داشت:

در پژوهش‌های اشاره شده (داخلی و خارجی) در اکثر موارد تأکید بر مفاهیم شهرسازی، توسعه و برنامه‌ریزی شهری، هندسه فضا و امثال آن، با اولویت مراتب یادشده در طراحی شهری و در راستای سرزندگی معابر قابل برداشت است؛ اما حوزه طراحی محیطی کاهنده جرم در شهرسازی گامی فراتر از مفاهیم اولیه شهرسازانه داشته و بیشتر توجه این رویکرد به طراحی محیطی کاهنده جرم است. به‌عنوان مثال، شاخص نظارت طبیعی در مقوله طراحی محیطی کاهنده جرم می‌تواند اثبات این مدعا باشد؛ بنابراین نوآوری پژوهش حاضر، اجرایی کردن اولویت طراحی محیطی کاهنده جرم در شهرسازی بر مفاهیم شهرسازانه بوده که حاصل آن، سرزندگی در فضای و به‌ویژه معابر شهری خواهد بود.

مبانی نظری

سرزندگی و حضور مردم در فضای شهر

سرزندگی را می‌توان به قابلیت مکان برای تأمین تنوعی از فعالیت‌ها و استفاده‌کنندگان (با پیش‌زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) با هدف تنوع تجربیات و تعاملات اجتماعی به‌گونه‌ای که امنیت، برابری و راحتی را برای همه استفاده‌کنندگان فراهم آورد، در نظر گرفت. در لغت‌نامه شهرسازی «رابرت کاون»^۱ سرزندگی و زیست‌پذیری در کنار هم آمده و به‌عنوان ویژگی مراکز شهرهای کوچک و بزرگ موفق تعریف شده است (غضنفرپور و همکاران،

1- Robert Cown.

۱۳۹۸، ص ۹۱). «جیکوبز» استدلال کرد که تعاملات اجتماعی، رگ حیاتی شهر پر جنب و جوش است که اکثر این تعاملات آزاد در معابر شهری اتفاق می‌افتد که نباید از دید طراحان و برنامه‌ریزان شهری دور بماند («موراتیدیس و پورتینگا»^۱، ۲۰۲۰، ص ۳). واژه نشاط و سرزندگی در زبان فارسی به یک معنا به کار می‌روند؛ اما در ادبیات تخصصی طراحی شهری تنها واژه سرزندگی که معادل «ویتالیته»^۲ و «لی‌ویبیلیته»^۳ در زبان انگلیسی استفاده می‌شود. سرزندگی شهری آیین‌های از سطح شلوغی و کمیت حضور مردم در فضاهای شهری نیست؛ بلکه کیفیتی است وابسته به مکان، منظر، جایی که مخاطب از تمام اقدار جامعه جهت انجام فعالیت‌های اختیاری و اجتماعی، افزون بر فعالیت‌های اجباری خود، حضور می‌یابد (مرتاض مهربانی و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۷). فضای شهری محیطی از شهر را مجسم می‌کند که مکان برقراری فعالیت‌های شهری یا عرصه بروز تعاملات اجتماعی است و می‌تواند زمینه‌ساز توسعه و شکل‌گیری هویت فردی و اجتماعی شود. فعالیت‌های موجود در این فضاها می‌توانند بر کیفیت و کمیت جذب مردم برای توقف و تعامل تأثیرگذار باشند. برای نمونه، خیابان‌های شهری، زمینه‌هایی برای بروز دامنه وسیعی از فعالیت‌های روزمره فردی تا جمعی و فعال و غیرفعال را فراهم می‌آورند. فعالیت‌هایی مانند نگاه کردن، گوش سپردن، تجربه کردن محیط و مشارکت فعال و غیرفعال در مکان، سبب سرزندگی مکان و فضا می‌شود (شهبازی و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۷۹).

برای دست یافتن به شهری سرزنده در محیط شهری باید مکان‌ها و موقعیت‌هایی برای ایجاد تجربه‌های دوست‌داشتنی فراهم آورد که دارای فعالیت‌های متنوع در بیست و چهار ساعت شبانه‌روز باشند. از این رو هیچ فضای کالبدی از نظر مردم درست به نظر نمی‌رسد، مگر آنکه با فضای جامعه که با فعالیت‌ها و گروه‌های انسانی تعریف می‌شود، قابل انطباق باشند. در واقع موفق بودن فضای شهری، امروزه با توجه به اندازه‌گیری تعداد زنان و مردان

1-Mouratidis & Poortinga.

2-Vitality.

3-Livability.

استفاده‌کننده و تنوع ویژگی‌های افرادی که در این فضا فعالیت می‌کنند؛ ارزیابی و بررسی می‌شود. فضایی می‌تواند امکان استفاده‌شدن را فراهم کند که از یک‌سو گزینه‌های متنوعی را برای فعالیت استفاده‌کنندگان عرضه کند و از سوی دیگر قابلیت انطباق با نیازهای گروه‌های مختلف استفاده‌کننده را داشته باشد (مصلی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۱۸۰). از این باب، به نظریه‌های مطرح در خصوص شاخص‌های سرزندگی فضای شهری در دو بُعد کالبدی و اجتماعی در جدول شماره (۲) اشاره شده است. «جیکوبز» مدعی بود شهرهای سالم و بانشاط، شهرهای ارگانیک، خودجوش و خوش‌اقبال‌اند. آن‌ها بر پایه پویایی و تنوع اقتصادی، انسانی، معماری، جمعیت‌های متراکم و اختلاط کاربری‌ها شکل گرفته‌اند و پویایی و احساس زنده‌بودن شهر را در گرو مراکز شهری پیچیده، متراکم و پرازدحام می‌داند و به آثار مثبت اقتصادی، اجتماعی، روانی، عاطفی این‌گونه مراکز تأکید می‌کند. از نظر «کریر»^۱ نیز یکی از عوامل مؤثر در سرزندگی فضاهای شهری، ورودی‌های ساختمان‌های مجاور این‌گونه فضاهاست که بهتر است به داخل خیابان یا میدان باز شود تا فضای شهری از فعالیت حیاتی خود محروم نشود. همچنین باید کاربری‌هایی در اطراف میدان و فضای شهری ایجاد کرد که عملکرد شبانه‌روزی داشته باشند. او علاوه بر توجه به حرکت پیاده در سطح شهر به سلسله مراتبی از توزیع کاربری‌ها در سطح شهر معتقد است. این الگو می‌تواند شامل سرزندگی فضای شهری و جلوگیری از اتلاف هزینه‌های زیاد برای حمل‌ونقل گسترده باشد. وجود فضاهای سبز طراحی‌شده به همراه آب‌نما و مبلمان شهری، شرایط حضورپذیری شهروندان را فراهم آورده و درعین‌حال امکان رها شدن از ترافیک شدید خودروها در پیرامون را تا حد زیادی ممکن می‌سازد (مصلی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۱۷۹).

جدول شماره (۱). جمع‌بندی شاخص‌های سرزندگی؛ منبع. طاهرطلوع و سادات، ۱۳۹۶.

مؤلفه کالبدی	مؤلفه اجتماعی	نظریه پرداز
امنیت، سازگاری، خوانایی	-	کوبن لینچ (۱۹۸۱)
تنوع کالبدی، کاربری و فعالیت، خوانایی	جمعیت‌های متراکم تعاملات اجتماعی	جین جیکوبز (۱۹۹۶)
وجود واحدهای تجاری، تنوع کاربری	زندگی شبانه‌روزی، تعاملات اجتماعی	یان گل (۱۹۹۶)
خوانایی، هویت کالبدی	ایمنی و امنیت، دسترسی، تنوع، خلاقیت و ارتباط، تراکم مفید افراد، ارتباط و تشریک‌مسابی، هویت فرهنگی	لاندری (۲۰۰۰)
تراکم زیاد در جوار مراکز و جاده‌های اصلی، فضاهای جالب و مهیج	حس سرزندگی و هیجان، فعالیت‌های کنار خیابان، فعالیت‌های مستمر و غیرمستمر	بحرینی (۲۰۰۳)
-	تعاملات اجتماعی	پاکزاد (۲۰۰۳)
تنوع فعالیت‌ها، کالبدی و کاربری	نیازها	کرمونا (۲۰۰۷)
تنوع فعالیت‌ها	-	چپمن (۲۰۰۷)
خوانایی، اختلاط کاربری و فرم، انعطاف‌پذیری، شخصیت بصری، نفوذپذیری و حرکت، ایمنی و امنیت	تعلق مکانی، کیفیت عرصه همگانی	کورووش گلکار (۲۰۰۷)
اختلاط کاربری، خوانایی	-	پامیر (۲۰۰۷)
امنیت	تنوع فعالیت‌ها، تعاملات اجتماعی	دادپور (۲۰۱۰)
تنوع کاربران، ایمنی، فرم‌های فیزیکی، سازگاری فعالیت‌ها و تنوع آن	تعاملات اجتماعی	اکنای (۲۰۱۱)

با عنایت به نوشتار فوق، قابل‌درک است که خیابان بستر و مبنای اصلی پیوند محیط با شهروندان در فضای شهری است. آنچه در مرحله اول در ارتباط با واژه خیابان به ذهن می‌رسد؛ عبارت است از مجموعه بزرگی از فعالیت‌ها در یک‌راه عبور به‌وسیله جنب‌وجوش. خیابان‌های شهری همواره به‌عنوان یکی از

عناصر کلیدی فضای شهری است که محل نقل و انتقالات و ایمنی و آسایش از خصوصیات آن بوده و وظیفه اصلی آن ایجاد دسترسی است («هدمن و جازوسکی»^۱، ۲۰۰۶، ص ۹۷). با توجه به گفته «ویلیام وایت»^۲ مردم راحت‌ترین مسیر را برای دسترسی و حرکت انتخاب می‌کنند که باعث شکل‌گیری خیابان‌ها در دوره‌های گوناگون شده است که در ادامه به آن پرداخته خواهد شد.

خیابان شهری و عوامل کالبدی آن

شکل و فرم فضای شهری با هر جنبه از شاخص‌های فعالیت‌های شهری مانند، اقتصاد شهری، فرهنگ شهری و امثال آن، بر سرزندگی فضا و محیط شهر، مورد توافق اکثر محققان این حوزه است («هی و همکاران»^۳، ۲۰۱۸، ص ۷۲۸). در میان انواع فضاهای شهری، خیابان دارای اهمیت ویژه‌ای است. احتمالاً مفهوم خیابان برای نخستین بار توسط «ویتروویوس»^۴ معمار روم باستان به کار گرفته شد (داعی‌نژاد و امین‌زاده، ۱۳۸۱، ص ۵۱). از دیدگاهی، خیابان، فضایی ارتباطی بوده که جهت دهنده، تقسیم‌کننده و تقویت‌کننده ساختار شهر است (لینچ، ۱۳۹۳، ص ۲۲۹). از نظر «جیکوبز»، فکر کردن به شهر یعنی به تصویر درآوردن خیابان‌های اطراف آن با برقراری تبادلات و ارتباطات کالبدی-فضایی و اجتماعی شهر که می‌تواند در حیات و سرزندگی فضاهای شهری بیشترین تأثیر را داشته باشد. خیابان شهری به‌عنوان مهم‌ترین مکان زندگی جمعی شهروندان بیش از هر چیزی باید سرزنده باشد. ایجاد تنوع در عین سازگاری عملکردهای یک خیابان، گام اساسی در جهت سرزنده‌تر کردن آن است (مصلی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۱۸۰). ایجاد تنوع در عین سازگاری عملکردهای خیابان شهری، یک گام اساسی در جهت سرزنده کردن آن است. ایجاد تنوع در کاربری‌های هم‌جوار خیابان شهری به‌نحوی که در ساعات متفاوتی ارائه خدمات کنند و آغاز و پایان کار همه آن‌ها هم‌زمان نباشد، موجب

1- Hedman & Jazewski.

2- William Whyte.

3- He & et.al.

4- Vitruvius.

می‌شود که در زمان‌های متفاوت در طول شبانه‌روز نقاط فعال و روشنی را در خیابان ارائه دهد. همچنین اهم صحبتی و مشارکت اقشار مختلف شهروندان در این فضا، عامل بسیار مهمی در جهت هرچه سرزنده کردن آن است. در کنار این مهم نقش معبر پیاده نیز حائز اهمیت است. محوریت معبر، نوع و کیفیت کالبدی آن باید متناسب با حضور پیاده و دارایی مقیاس انسانی باشد؛ بنابراین سنجش مطلوبیت و عدم مطلوبیت کیفیت آن و بررسی عوامل و معیارهای دخیل در بالا و پایین رفتن میزان کیفیت معبر از اقدامات رایج و قالبی است که طراحان و برنامه‌ریزان شهری در راستای ایجاد و رسیدن به یک خیابان و معبر شهری مناسب و مطلوب انجام می‌دهند. در ادامه مهم‌ترین نظریات مطرح‌شده با عنوان عوامل کالبدی موجود در خیابان‌های شهری از دیدگاه محققان در بازه زمانی (۱۹۷۱ تا ۲۰۱۴) در جدول شماره (۲) بدان پرداخته شده است.

جدول شماره (۲). عوامل کالبدی موجود در خیابان‌های شهری.

نظریه پردازان	عوامل کالبدی موجود در معابر شهری
لینچ (۱۹۷۱)	تناسب فضایی، هارمونی بین سبک‌های معماری، دسترسی‌ها، امکانات برای افراد معلول، تعمیر و نگهداری خیابان
پوشکارو و زوپان (۱۹۷۵)	سایبان‌ها، پناهگاه‌ها، دسترسی
هدمن و جاسزوسکی (۱۹۸۴)	کف‌پوش، فضای سبز و پوشش گیاهی، تناسب فضایی، هارمونی بین سبک‌های معماری، دسترسی‌ها
گیل (۱۹۸۷)	محلی برای نشستن، روشنایی، تناسب فضایی، دسترسی، فضای پارکینگ
فرانسیس (۱۹۹۱)	محلی برای نشستن، سایه‌بان‌ها، پناهگاه‌ها، فضای سبز و پوشش گیاهی، دسترسی‌ها، ترافیک، تعمیر و نگهداری خیابان
رابنستین (۱۹۹۲)	کف‌پوش، محلی برای نشستن سایه‌بان‌ها، پناهگاه‌ها، روشنایی، آلودگی، فضای سبز و پوشش گیاهی، مجسمه، فواره‌ها، امکانات برای افراد معلول، فضای پارکینگ، دسترسی‌ها، ترافیک، تعمیر و نگهداری خیابان، هارمونی بین سبک‌های معماری
مارکوس و فرانسیس (۱۹۹۸)	کف‌پوش، فضای سبز و پوشش گیاهی، مجسمه، فواره‌ها، تناسب فضایی، تعمیر و نگهداری خیابان، دسترسی، محلی برای نشستن
دواینی، لاتر، زیبرک و اسپیک (۲۰۰۱)	فضای سبز و پوشش گیاهی، فضای پارکینگ، ترافیک، محلی برای نشستن، مجسمه، فواره‌ها، دسترسی
کتل و همکاران	محلی برای نشستن، روشنایی، فضای سبز و پوشش گیاهی، مجسمه، فواره‌ها، امکانات

عوامل کالبدی موجود در معابر شهری	نظریه پردازان
برای افراد معلول، فضای پارکینگ، تعمیر و نگهداری خیابان	(۲۰۰۸)
سایبان‌ها، پناهگاه‌ها، روشنایی، فضای سبز و پوشش گیاهی، تناسب فضایی، مدیریت	فوریسیت و همکاران (۲۰۰۸)
محلی برای نشستن، سایه بان‌ها، پناهگاه‌ها، روشنایی، فضای سبز و پوشش گیاهی، مجسمه، فواره‌ها، تناسبات فضایی، امکانات برای افراد معلول، دسترسی‌ها، ترافیک، تعمیر و نگهداری خیابان	شافتو (۲۰۰۸)
تناسب فضایی، تعمیر و نگهداری، کف پوش، فضای سبز و پوشش گیاه مجسمه، فواره‌ها، دسترسی‌ها، ترافیک	واگنر و کیوز (۲۰۱۲)
محلی برای نشستن، فضای سبز و پوشش گیاهی، مجسمه، فواره‌ها، امکانات برای افراد معلول	ناسیوشن و زاهراه (۲۰۱۴)

منبع. شهبازی و همکاران، ۱۳۹۷.

همان‌طور که قبلاً اشاره شد، یکی از عوامل دیگری که باعث هویت‌بخشی به فضا و مکان می‌شود فعالیت و حیات شبانه در فضای شهری، به‌ویژه خیابان‌هاست. زندگی شبانه به معنای فعالیت بیست‌وچهار ساعت شبانه‌روزی است. با گذر توسعه شهری از صنعتی به پسا صنعتی، فعالیت‌های شبانه در فضای شهری در راستای سرزندگی، به امری عادی تبدیل شده است. «جیکویز» معتقد است که سرزندگی شهری از طریق فعالیت‌های شبانه، ایمنی را تضمین می‌کند؛ چراکه این مهم افراد را به مشارکت و می‌دارد (لان و همکاران، ۲۰۱۹، ص ۳). با توجه به مؤلفه‌هایی که نظریه‌پردازان برای ایجاد زندگی شبانه عنوان کردند، مؤلفه‌های اصلی فضای شهری (کالبد، عملکرد، معنا) در ایجاد تعریف زندگی شبانه و امکان شرایط مساعد برای ایجاد شهر پایدار در همه جوانب، به‌ویژه مقوله امنیت، برای رشد اقتصادی-اجتماعی و زیست‌محیطی می‌تواند بسیار مؤثر باشد. زندگی شبانه، دسترسی به خدمات و فعالیت‌های شهری در تمام ساعات شبانه‌روز است (قدیمی و کرامتی، ۱۳۹۶، ص ۲۸). سبک زندگی امروزه مطابق با روشن نگه‌داشتن دائمی شهرها و رها کردن آن از آهنگ طبیعی روز و شب بوده و افزایش کار شبانه، ساعت‌کاری و بازبودن واحدها، پدیده‌هایی هستند که به خیزش و رواج جامعه بیست‌وچهارساعته مرتبط می‌شوند (غضنفرپور و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۹۱).

امنیت و امنیت پایدار فضای شهری

امنیت در طبقه‌بندی نیازهای اساسی انسان «هرم مازلو»^۱ در درجه دوم اهمیت و پس از نیازهای فیزیولوژیک قرار گرفته است (حسینی غیاثوند و ذبیحی، ۱۳۹۵، ۱۳۹). کلمه امنیت از ماده امن گرفته شده و به معنی آرامش خاطر، آرامش نفس و از بین رفتن بیم و هراس است و ریشه لاتین آن، «سکیورز»^۲، به معنای نداشتن دلهره و دغدغه بوده که حصول این مهم، باعث رشد و شکوفایی فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی می‌شود (منصوری، ۱۳۹۸، ص ۷۸). امنیت دارای ابعاد تکوینی (آرامش فکری)، ادراکی (احساس امنیت در محیط امن)، کالبدی (ایمنی فرد) و اجتماعی (مناسبات فردی) است (بهرام‌پور و ملک افضل، ۱۳۹۷، ص ۴۴). در بعد ادراکی که یکی از مهم‌ترین ابعاد آن بوده، دارای دو محور اصلی است. محور عینی، به معنی ایجاد شرایط ایمن برای حفاظت و گسترش ارزش‌های اصولی و حیات ملی و محور ذهنی، به مفهوم احساس امنیت، تلقی می‌شود (یاران و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۲۵). امنیت و احساس امنیت به‌عنوان مهم‌ترین عامل که به فضای شهری کیفیت می‌بخشند، مطرح است و ضرورت حفظ آن یکی از ارکان رضایت‌مندی و توسعه پایدار زندگی شهری است (بوستراس و وارینگ، ۲۰۲۰، ص ۱). احساس امنیت از تجربه‌های عینی و اکتسابی افراد از شرایط و اوضاع پیرامونشان نشئت می‌گیرد؛ بنابراین افراد به اشکال گوناگون آن را تجربه می‌کنند. باید توجه داشت، آنچه مدنظر است احساس امنیت در معنای واقعی آن است و لازم است بین این مسئله و ناامنی که جنبه کاملاً شخصی دارد، تفکیک قائل شد (مویدفر و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۱۰). اصولاً، توجه به امنیت شهری، به‌عنوان بستر اساسی برای ایجاد ارتباطات اجتماعی و ارائه خدمات عمومی و در نتیجه ایجاد شهر سالم، مورد اتفاق نظر تمامی نظریه‌پردازان شهری است و در مقابل، عدم توجه به آن، خشونت، ناامنی و شکاف رفتاری را در جامعه به دنبال دارد (اودوفاو و همکاران، ۲۰۱۸، ص ۲۵). هر نوع رفتار

1- Maslow's pyramid.

2- Secures.

آنومیک یا جرم در صورت تجزیه، متشکل از سه مؤلفه تحت عناوین بزهکار، قربانی و موقعیت خواهد بود. محل وقوع جرم یکی از عوامل مؤثر بر وقوع آن است (الیاسی و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۷۲). مردم اغلب از فضاهای شهری که احساس در معرض خطر بودن و به‌طور کلی ناامن بودن دارند، دوری می‌کنند. در نتیجه این مکان‌ها متروکه شده و جایی برای سوءاستفاده و فعالیت‌های مجرمانه تبدیل می‌شوند (کلانتری خلیل‌آباد و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۲۰). در قرن حاضر، فضاهای شهری نامطلوب، مشکلات بسیاری را برای تعاملات شهروندان، به‌ویژه اقشار آسیب‌پذیر (زنان، سالمندان، ناتوانان جسمی، کودکان) ایجاد کرده که در رشد آسیب‌های اجتماعی مؤثر بوده‌اند که یکی از عوامل اصلی آن، مقوله مهاجرت به شهرهای بزرگ است. به‌طور کلی سطح زیرساخت‌های اجتماعی و شهری، دسترسی به فرصت‌های شغلی، در دسترس بودن کالا و خدمات در مناطق کم‌برخوردار، به مراتب کمتر از مناطق شهری توسعه‌یافته است. همچنین ساکنان جدید شهرها تمایل به تجمع در نزدیکی مناطق شهری و صنعتی دارند که این امر منجر به مشکلاتی مانند تراکم ناموزون کالبدی و جمعیتی، سطح پایین فعالیت‌های تجاری، نرخ بیکاری بالا که همه این‌ها زمینه‌ساز آسیب‌های اجتماعی است (هی و همکاران، ۲۰۱۸، ص ۷۲۷) با گسترش این آسیب‌ها، امنیت، رنگ‌باخته و نرخ جرائم بالا می‌رود و مردم در واکنش‌های اجتماعی، محتاطانه عمل می‌کنند و با هر اتفاقی ترس و دلهره در آنان دوچندان می‌شود (شکوری اصل، ۱۳۹۵، صص ۷۸-۷۹). شرایط عینی و کالبدی زندگی شهری می‌تواند روابط شهروندان را با شهر محدود سازد. ریشه این محدودسازی، نگرانی و ترس آنان از تعرض، اعمال و رفتارهای مجرمانه است که باعث کناره‌گیری ابتدا اقشار ضعیف جامعه و سپس کل جامعه از فضای شهری است. از مصادیق آن می‌توان به عدم وجود نور کافی در خیابان، خوابیدن بی‌سرپناهان و معتادین در خیابان اشاره داشت. هم‌راستا با این مفهوم، مقوله امنیت پایدار مطرح شده است. مفهوم امنیت پایدار متضمن یک مفهوم نو در مباحث امنیتی است (عباس‌زاده و تمری، ۱۳۹۱، ص ۳۲). امنیت پایدار، مستلزم توجه به تمامی وجوه امنیت است. به سبب ظرفیت‌های

گردآمده در امنیت پایدار با وجود پیشینه کوتاه آن، این مفهوم در پهنه‌های گوناگون به‌ویژه در موضوع «توسعه» در سطح جهان و محافل گوناگون بسیار مورد توجه قرار گرفته است (علایی، ۱۳۹۱، ص ۷). در امنیت پایدار به‌جای مقابله با تهدیدها، شناسایی و چاره‌اندیشی روندهای منتهی به ناامنی اهمیت پیدا می‌کند و با کنترل و مهندسی این روندها از پدید آمدن ناامنی پیشگیری می‌شود این نگاه، پارادایم جدیدی را شکل می‌دهد که در مقابل پارادایم کنترل قرار می‌گیرد. تفاوت اصلی این رویکرد با پارادایم کنترل آن است که در آن از زور و قوه قهریه استفاده نمی‌شود؛ بلکه امنیت پایدار برای کنترل تهدیدها، صرفاً هدفش حل مشارکتی علل موجه تهدیدها با استفاده از مؤثرترین ابزارهای قابل دسترس، یا درمان بیماری است («روثراک»^۱، ۲۰۱۰، ص ۹).

پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی

پیشگیری به معنی «پیش‌دستی کردن، پیشی‌گرفتن و به جلوی چیزی شتافتن»، همچنین «آگاه کردن، خبر چیزی را دادن و هشدار دادن» است؛ اما در جرم‌شناسی پیشگیرانه، پیشگیری یعنی کاربرد فنون مختلف به‌منظور جلوگیری از وقوع بزهکاری، به جلوی جرم رفتن و پیشی‌گرفتن از بزهکاری است (محمدنسل، ۱۳۹۳، صص ۲۰-۲۱). رابطه متقابل محیط و رفتار انسان، رویکردهای جدید طراحی محیطی را به این سمت سوق داده که ساختار اجتماعی-کالبدی محیط، تدوین و اعمال ضوابط ویژه در آن، می‌تواند به میزان قابل توجهی از ارتکاب جرائم پیشگیری کند (ارغیانی، ۱۳۹۹، ص ۲). در «طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم»^۲، خصوصیات فیزیکی محیط ساخته‌شده را که مناسب جرم هستند مورد توجه قرار می‌دهد، بنابراین با استفاده از طراحی محیطی می‌توان ارتباط بین محیط پیرامون و فرصت ارتکاب جرم را درک کرد و فرصت‌های ارتکاب جرم را از طریق طراحی محیط مناسب و اتخاذ تصمیم‌های صحیح کاهش داد (وارویک، ۲۰۲۰، ص ۱۱). از دیگر آثار مثبت این رویکرد می‌توان به تقویت حس تعلق به محیط در ساکنان و افزایش قیمت

1- Rothrock.

2- Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED).

زمین و خانه اشاره کرد. این دیدگاه از لحاظ مبانی نظری تا حدودی شبیه پیشگیری وضعی است؛ ولی قلمرو و کاربرد آن محدودتر است. طراحی محیطی کاهنده جرم، هدف و تمرکز خود را بر محیط ساخته‌شده و جرائم مرتبط با آن در مناطق مسکونی، مانند خرابکاری و سرقت قرار داده است (محمودی‌جانکی و قورچی‌بیگی، ۱۳۸۸، صص ۳۴۷-۳۴۹).

معروف‌ترین شارح در این باب، «اسکار نیومن»^۱ بود که عبارت فضای قابل دفاع از وی، کلیدواژه‌ای است که این نوع تفکر به‌وسیله آن شناخته شده است. فضای قابل دفاع به مکان‌های باز، نقاط ورودی و مسیرهایی که برای ساکنان، این امکان را فراهم می‌آورند تا از مکان زندگی خود در برابر متجاوزان و فعالیت‌های جرم‌خیز، محافظت به عمل آورند، گفته می‌شود (درستان و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۴۴). در کل اگرچه «نیومن» در تأکید بر نظارت طبیعی در محله‌ها با «جیکوبز» هم‌عقیده است، اما خلق فضاهای قابل دفاع را که ویژگی‌های آن تراکم کم، محیط با غلبه فضای مسکونی با محدودیت دسترسی است، پیشنهاد می‌دهد. پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی بر شش اصل استوار است:

اصل اول) حدود قلمرو (قلمروگرایی): توانایی برقراری اقتدار در محیط و تعیین شخص مسئول در منطقه و کسانی که مجازند در آن منطقه حضور داشته باشند و آن‌هایی که اجازه حضور ندارند، است (اشنایدر، ۱۳۸۵، صص ۱۶-۵). اصل دوم) مراقبت و نظارت طبیعی: نظارت را می‌توان بخشی از محافظت بالقوه محله دانست. اگر مجرم تصور کند که در صورت ارتکاب جرم در معرض نظارت و مشاهده قرار خواهد گرفت، اگرچه در واقع این‌گونه نباشد، احتمال ارتکاب جرم توسط وی کمتر خواهد شد، چراکه در فرآیند گذار از اندیشه به عمل، منافع و خطر ارتکاب جرم را می‌سنجد (محمودی‌جانکی و قورچی‌بیگی، ۱۳۸۸، ص ۳۵۷).

1- Oscar Newman.

اصل سوم) کنترل طبیعی ورود: عبارت است از قدرت محدود کردن ورود افراد غریبه و نحوه ورود آن‌ها. این کنترل شامل راهبردهای غیررسمی یا طبیعی رسمی یا سازمان‌یافته و مکانیکی است.

اصل چهارم) تصویر و نگهداری از فضا: امنیت و قابلیت زندگی در یک فضا بستگی به درک و تصویری دارد که ساکنان و محله‌های مجاور از آن فضا دارند. اگر ساکنان تصویر بدی از آن فضا داشته باشند، احتمال ارتکاب جرم در آن‌ها افزایش می‌یابد.

اصل پنجم) سخت کردن آماج جرم: در ساختمان به معنای بهبود استانداردهای امنیتی است که موجب دور نگه‌داشتن مجرمان از ساختمان می‌شود. به عبارت دیگر سخت کردن آماج جرم به این معناست که آماج‌ها و اشیایی که معمولاً مورد تخریب و سرقت قرار می‌گیرند (پری و فنلی، ۲۰۲۰، ص ۱۰) به نحوی طراحی شوند که در برابر جرم مقاوم بوده و از تخریب یا سرقت در امان بمانند.

اصل ششم) فعالیت‌های حمایتی و پشتیبانی: شامل استفاده از طراحی به‌منظور تشویق ساکنان در جهت استفاده و حضور بیشتر در فضای عمومی است (کاوه، ۱۳۹۱، ص ۳۸).

در یک جمع‌بندی با توجه به مراتب ذکرشده، می‌توان معیار، مؤلفه‌ها، شاخص‌های مستخرج از مبانی نظری را برای رسیدن به مدل مفهومی پژوهش در جدول شماره (۳) بیان داشت.

جدول شماره (۳). معیار، مؤلفه‌ها، شاخص‌ها و منابع به‌کاربرده شده مستخرج از مبانی نظری.

معیار	مؤلفه	شاخص‌ها	منابع به‌کاررفته برای تشخیص مؤلفه‌ها
طراحی	قلمروگرایی، مراقبت و نظارت	کونز و لاو، ۲۰۱۵، الیاسی و همکاران، ۱۳۹۵، طبیعی، کنترل طبیعی ورود، درستان، ۱۳۹۹، محمدنسل، ۱۳۹۳، پری و فنلی،	
پیشگیرانه	کالبدی	تصویر و نگهداری از فضا،	۲۰۲۰، ۱۳۹۱. اشناپدر، ۱۳۸۵، ارغیانی ۱۳۹۹،
از جرم	سخت کردن آماج جرم، فعالیت حمایتی و پشتیبان	وارویک ۲۰۲۰، محمودی‌جانکی و قورچی‌بیگی	۱۳۸۸، کاوه ۱۳۹۱.

معیار	مؤلفه	شاخص‌ها	منابع به‌کاررفته برای تشخیص مؤلفه‌ها
امنیت	روشنایی، پاکیزگی محدوده، کیوسک و گشت انتظامی، حضور بی‌سرپناهان و معتادین، زیبایی و ظواهر کالبد	لینچ ۱۹۸۱، لاندری ۲۰۰۰، گلکار ۲۰۰۷، دادپور ۲۰۱۰، اکتای ۲۰۱۱، حسینی غیاثوند و ذبیحی ۱۳۹۵، منصور ۱۳۹۸، بهرام‌پور و ملک افضلی ۱۳۹۷، یاران و همکاران ۱۳۹۸، بوستراس و وارینگ ۲۰۲۰، مویدفر ۱۳۹۸، اودوفاو و همکاران ۲۰۱۸، کلاتتری خلیل‌آباد و همکاران ۱۳۹۲، شکوری اصل ۱۳۹۵، عباس‌زاده و تمری ۱۳۹۱، علایی ۱۳۹۱، روث‌راک ۲۰۱۰، موراتیدیس و پورتینگا ۲۰۲۰	
سرزندگی فضای شهری	سازگاری فعالیت‌ها و تنوع آن، اختلاط کاربری و فرم، تراکم زیاد در جوار مراکز و جاده‌های اصلی، فضاهاى جالب و مهیج، خلاقیت و ارتباط، نفوذپذیری و حرکت، رنگ و بافت مصالح، فعالیت‌شبانه	لینچ ۱۳۹۳، جین جیکوبز ۱۹۹۶، یان گل ۱۹۹۶، بحرینی ۲۰۰۳، کرمونا ۲۰۰۷، چپمن ۲۰۰۷، گلکار ۲۰۰۷، پامیر ۲۰۰۷، اکتای ۲۰۱۱، غضنفرپور و همکاران ۱۳۹۸، مرتاض مهربانی و همکاران ۱۳۹۶، شهبازی و همکاران ۱۳۹۷، مصلی‌نژاد و همکاران ۱۳۹۵، هدمن و جازوسکی ۲۰۰۶، شهبازی و همکاران ۱۳۹۷، قدیمی و کرامتی ۱۳۹۶، هی و همکاران ۲۰۱۸	
ساختار اجتماعی	جمعیت‌های مترکم برای تعاملات اجتماعی به‌واسطه تعریف نوع فعالیت، زندگی شبانه‌روزی، هویت فرهنگی، تعلق و خاطره‌مکانی، کیفیت عرصه همگانی	جین جیکوبز ۱۹۹۶، یان گل ۱۹۹۶، لاندری ۲۰۰۰، پاکزاد ۲۰۰۳، کرمونا ۲۰۰۷، چپمن ۲۰۰۷، گلکار ۲۰۰۷، دادپور ۲۰۱۰، اکتای ۲۰۱۱، هی و همکاران ۲۰۱۸، لان و همکاران ۲۰۱۹، موراتیدیس و پورتینگا ۲۰۲۰	

منبع. نگارنده، ۱۴۰۱.

بر این اساس می‌توان مدل مفهومی پژوهش را در نمودار شماره (۱) بیان داشت.

پژوهش‌های علمی و پژوهشی
پرتال جامع علوم انسانی

نمودار شماره (۱). مدل مفهومی پژوهش؛ منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱.

روش پژوهش

این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی با ماهیت کاربردی و بر مبنای تحلیل‌های آماری، به‌وسیله مطالعات کتابخانه‌ای، مشاهده و برداشت‌های میدانی با استفاده از فن پرسشنامه در بازه زمانی سه ماه اول سال (۱۴۰۱) در محدوده محله رجایی شهرکرج (با تأکید بر خیابان اصلی آن) انجام شد. حجم جامعه آماری در این پژوهش متشکل از عابران و مراجعان بوده که با توجه به جامعه ساکن در محدوده، مشاهده‌های جزئی-موردی و نمونه‌گیری غیراحتمالی، حجم نمونه با توجه به جمعیت پنجاه‌هزار نفر «فرمول کوکران»^۱ (۳۲۰) نفر به‌دست آمد. در پرسشنامه بسته محقق ساخته، (۴۲) پرسش به‌صورت واضح و شفاف از افراد حاضر در محدوده مورد پرسش قرار گرفت. تحلیل در نرم‌افزار «اس‌پی‌اس‌اس» به دو صورت انجام پذیرفت: ابتدا، ماهیت داده‌ها با بهره‌گیری از آنالیز چند متغیره سنجش شد. این امر سبب شناسایی همبستگی‌های میان متغیر وابسته و متغیرهای مستقل می‌شود. در مرحله بعد، پایایی شاخص‌های مورد انتخاب با استفاده از روش ضریب

1- Cochran Formula.

«آلفای کرونباخ»^۱ بوده که برای شاخص‌های مدنظر، عدد (۰,۷۲۵) به دست آمد و به دلیل اینکه از (۰,۷) بیشتر است، نشان از پایایی و مشکل‌ساز نبودن آن‌ها دارد و در ادامه شاخص‌ها در آزمون «تی‌تست» نمودار شد. به منظور رواسازی پرسشنامه از دو روش روایی محتوا و روایی سازه استفاده شد. همچنین به منظور بررسی روایی پرسشنامه از (۱۲) نفر از صاحب‌نظران، اساتید و متخصصان فعال در حوزه طراحی شهری، ساماندهی معابر شهری با رویکرد کاهش جرم در فضای شهری مشورت گرفته شد و اصلاحات مورد نظر ایشان در تهیه و تنظیم پرسشنامه مورد استفاده قرار گرفت. در نهایت پرسشنامه نهایی در اختیار (۳۲۰) نفر از پاسخگویان قرار گرفت. «آلفای کرونباخ» به دست آمده مطابق جدول شماره (۴) به میزان (۰,۷۲۵) است که نشان از پایایی پرسشنامه دارد.

جدول شماره (۴). آزمون پایایی کرونباخ.

N of Items	Cronbach's Alpha
۴۲	۰,۷۲۵

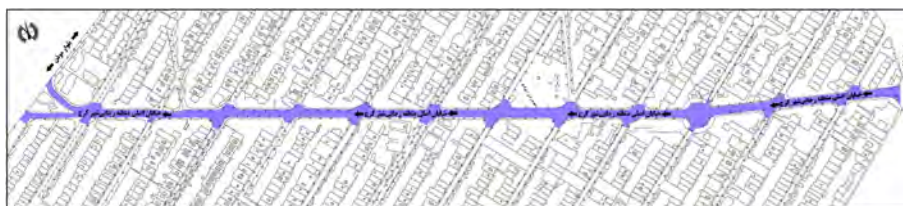
منبع. یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱.

در این پژوهش خیابان اصلی رجایی شهر کرج به دلیل پیاده‌مدار بودن با طول مسیر پیاده (۱۸۰۰) متر و محله با مساحتی در حدود (۱۹۰) هکتار انتخاب شد (تصاویر شماره ۱ و ۲). محور پیاده در هر طرف معبر (خیابان اصلی) در بخش‌های مختلف، عرضی با میانگین بین (۲ تا ۴) متر را دارد. حضور افراد برای خرید، بیشتر در زمان عصر شروع می‌شود. این حضور در روزهای پایانی هفته و روزهای تعطیل به ویژه ایام پایانی سال به اوج خود می‌رسد عمده نقش حمل و نقل عمومی در این محدوده به عهده خطوط تاکسی و اتوبوس است.

تصویر شماره (۱). ترتیب قرارگیری موقعیت محدوده مورد مطالعه.

1- Cronbach's alpha.

تصویر شماره (۲). موقعیت دقیق خیابان اصلی رجایی شهر کرج.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی:

نقاط قوت

وجود کاربری‌های متنوع تجاری در خیابان اصلی منطقه رجایی شهر و همچنین وجود کاربری‌های درمانی، تفریحی (سینما، پارک)، وجود کاربری‌های شبانه‌روزی مانند داروخانه‌ها، فعال بودن بعضی از جداره‌های تجاری در محدود اطراف معبر، از جمله نقاط قوت این خیابان است.

نقاط ضعف

الف) عدم وجود فضاهای مکس به میزان کافی در طول محور پیاده؛ ب) وجود ناهماهنگی در مبلمان و تسهیلات شهری؛ ج) عدم تعریف فضای مناسب شهری در برخی از نقاط خیابان، از جمله مقابل مجتمع تجاری چچلاس و پاساژ گوهر، سینما ساویز؛ د) تراکم بیش‌ازحد عابرین در اوج مراجعه به دلیل عرض متغیر معبر.

در بررسی محقق خیابان مدنظر با دارا بودن ویژگی‌های زیر (تصاویر شماره ۳، ۴ و ۵) نمونه مطالعاتی موفق و مناسبی برای این پژوهش تشخیص داده شده است: ۱) فعال بودن و حجم بالای فعالیت‌های این خیابان؛ ۲) تراکم فعالیت‌های تجاری؛ ۳) یکی از سرزنده‌ترین خیابان‌های شهر کرج؛ ۴) غالب بودن نقش عملکرد بر نقش دسترسی در این خیابان و ۵) مواجه بودن با معضل ترافیک و پارک وسایل نقلیه در سرتاسر خیابان.

تصویر شماره (۳). موقعیت بدنه تجاری در خیابان اصلی رجایی شهر.

تصویر شماره (۴). موقعیت فضای سبز، محل نشستن و ابنیه تجاری فعال تا پایان شب.

تصویر شماره (۵). موقعیت پارکینگ‌های خودرو، رستوران و اغذیه‌فروشی.

یافته‌های استنباطی

به‌منظور دریافت نقطه نظرات کاربران در این تحقیق از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. این پرسشنامه شامل (۴۲) پرسش است که (۵) پرسش ابتدایی، در خصوص اطلاعات فردی پاسخگو و همچنین مدت حضور در محدوده مورد مطالعه بوده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

یافته‌های این پژوهش از دو طریق، مشاهده مستقیم شامل، برداشت اطلاعات میدانی و نقشه‌های رفتاری و مشاهده غیرمستقیم با استفاده از ابزار پرسشنامه، تدوین و با تجزیه و تحلیل، نتایج جمع‌بندی شده است. همچنین با توجه به

تجزیه و تحلیل داده‌ها در نرم‌افزار «اس‌پی‌اس‌اس» و با آزمون «کای اسکوئر»^۱، با معناداری بیش از (۹۵) درصد، مشخص شد زنان بیشتر از مردان اعتقاد دارند که وجود صندلی در پیاده‌روها به افزایش حضور و در نتیجه سرزندگی مردم می‌انجامد. همچنین حساسیت نسبت به بوی بد و نبود نور کافی در خیابان نیز در زنان بیشتر از مردان مشاهده شد. پاسخ‌دهندگان شامل (۱۲۲) نفر زن و (۱۹۸) نفر مرد بودند؛ به عبارت دیگر (۳۸) درصد از پاسخگویان زن و (۶۲) درصد مرد بودند. (۶۷) درصد پاسخ‌دهندگان را جوانان بین (۱۹ تا ۳۴) سال، (۲۰) درصد افراد را بین (۱۰ تا ۱۸) سال و (۱۳) درصد را سالمندان بالای (۵۵) سال تشکیل دادند. لازم به ذکر است (۲۳) درصد پرسش‌شوندگان کاسب، (۳۱) درصد محصل و دانشجو، (۲۶) درصد زنان خانه‌دار و (۲۰) درصد نیز دارای شغل آزاد بودند. (۳۸) درصد پاسخگویان جز ساکنان محدوده مورد مطالعه، (۲۲) درصد از کسبه حاضر در خیابان و (۴۰) درصدی رهگذران بودند. از میان (۳۷) پرسش، پاسخ (۳۰) پرسش با استفاده از «طیف لیکرت»^۲ مورد ارزیابی قرار گرفت و بر این اساس، امتیاز هر یک از پرسش‌ها در جدول شماره (۵) مشخص و نظر مردم در رابطه با مؤلفه‌های سرزندگی برای کاهش جرم و ارزش هر مؤلفه از دید پاسخ‌دهندگان به دست آمد.

جدول شماره (۵). امتیازدهی به پرسش‌ها و دسته‌بندی پاسخ‌های کاربران از بیشترین به کمترین.

ردیف	عنوان پرسش	امتیاز
۱	نظارت طبیعی و مکانیکی، تعمیر و نگهداری میلمان و فضای شهری، نبود معتادین و بی‌خانمان‌ها، فرم مانوس یا هویت فرهنگی ساختمان‌ها مردم را برای حضور بیشتر در این خیابان ترغیب می‌کند.	۱,۵۷
۲	پاکیزگی نقش مهمی در حضور هر چه بیشتر مردم در خیابان دارد.	۱,۴۸
۳	بوی بد در خیابان باعث کاهش حضور مردم می‌شود.	۱,۳۹
۴	بهبتر است در خیابان صندلی برای عابرین در نظر گرفته شود.	۱,۲۵
۵	ایجاد عقب‌نشینی و ایجاد فضاهای مناسب برای توقف، نشستن و فضایی برای دیدن و بترین مغازه‌ها برای پیاده‌روی و حضور بیشتر مردم در فضا تأثیرگذار است.	۱,۲۳
۶	استفاده از تنوع رنگ و مصالح مناسب در معابر و ساختمان‌های مشرف به این خیابان موجب هیجان، شادی ساکنان و عابرین پیاده می‌شود.	۱,۱۵
۷	وجود آب‌نما و یا حوض آب در پیاده راه موجب نشاط و افزایش حضور مردم می‌شود.	۱,۱۲

1- Chi Square.

2- Likert Scale.

ردیف	عنوان پرسش	امتیاز
۸	وجود نور کافی، نورپردازی پیاده‌روها و بدنه ساختمان‌ها در طول شب موجب افزایش امنیت می‌شود.	۱,۱
۹	وجود کاربری‌های خدماتی مانند دستگاه‌های عابر بانک، کیوسک‌های مطبوعاتی، سرویس‌های بهداشتی عمومی دارای نگهبان و غیره باعث رفاه و آسایش و تشویق عابرین به حضور مردم در این خیابان می‌شود.	۱,۰۵
۱۰	حضور گروه‌های فعال فرهنگی مانند گروه‌های موسیقی، تئاتر و نمایش‌های خیابانی موجب شادی مردم و تشویق به حضور می‌شود.	۱,۰۲
۱۱	قرارگیری میز و صندلی کافه‌ها و رستوران‌ها در معابر در طول شبانه‌روز موجب افزایش نشاط و حضور مردم می‌شود.	۰,۹۹۲
۱۲	گوشه‌های خلوت و تاریک در طول این خیابان موجب افزایش ناامنی و در نتیجه عدم حضور مردم می‌شود.	۰,۹۸۳
۱۳	وجود کاربری‌هایی مانند آب‌میوه‌فروشی‌ها، غذای فوری‌ها و رستوران‌ها در افزایش نشاط و حضور مردم در این محیط مؤثر است.	۰,۹۷۶

منبع. یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱.

همان‌طور که از خروجی جدول شماره (۵) مشخص می‌شود، از میان مؤلفه‌های کیفی محیط، نظارت طبیعی و مکانیکی، تعمیر و نگهداری مبلمان و فضای شهری، نبود معتادین و بی‌خانمان‌ها، فرم مآنوس با هویت فرهنگی ساختمان‌ها، پاکیزگی، عدم وجود بوی بد، بیشترین امتیاز را در جهت افزایش سرزندگی مردم در فضا از دید پاسخگویان به خود اختصاص داده است. همچنین در میان عناصر کالبدی نیز وجود صندلی برای فضای نشستن، ایجاد عقب‌نشینی و ایجاد فضای مناسب برای توقف و نشستن برای دیدن ویتترین مغازه‌ها، تنوع رنگ و مصالح در معابر و ساختمان‌های مشرف به خیابان، وجود آب‌نما و یا حوضه‌ها، امتیاز مناسبی را به خود اختصاص داده است. بر این اساس، محتوا و بار عاملی پرسش‌های موجود در هر یک از عوامل به شرح جدول شماره (۶) است.

جدول شماره (۶). محتوا و بار عاملی پرسش‌های موجود در هر یک از عوامل.

شاخص‌ها	طراحی محیطی پیشگیرانه - سرزندگی فضای شهری		
	امنیت	کاربری و فعالیت‌ها	ساختار اجتماعی
قلمروگرایی	-	-	-
مراقبت و نظارت طبیعی	-	-	-
کنترل طبیعی ورود	-	-	-
تصویر و نگهداری از فضا	-	-	-

سرزندگی فضای شهری				شاخص‌ها
ساختار اجتماعی	کاربری و فعالیت‌ها	امنیت	طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم-کالبدی	
-	-	-	۰,۵۶۴	سخت کردن آماج جرم
-	-	-	۰,۵۳۱	فعالیت حمایتی و پشتیبان
-	-	۰,۶۷۳	-	روشنایی
-	-	۰,۶۹۴	-	پاکیزگی محدوده
-	-	۰,۶۰۵	-	کیوسک و گشت انتظامی
-	-	۰,۵۹۸	-	حضور بی‌سرپنجهان و معتادان
-	-	۰,۶۷۹	-	زیبایی و ظواهر کالبد
-	۰,۹۷	-	-	سازگاری فعالیت‌ها و تنوع آن
-	۰,۶۰۲	-	-	اختلاط کاربری و فرم
-	۰,۵۷۳	-	-	تراکم زیاد در جوار مراکز و جاده‌های اصلی
-	۰,۶۰۸	-	-	فضاهای جالب و مهیج
-	۰,۶۰۱	-	-	خلاقیت و ارتباط
-	۰,۵۰۳	-	-	نفوذپذیری و حرکت
-	۰,۶۷۳	-	-	رنگ و بافت مصالح
-	۰,۶۹۸	-	-	فعالیت‌شبانه
۰,۵۶۷	-	-	-	جمعیت‌های متراکم جهت تعاملات اجتماعی به‌واسطه تعریف نوع فعالیت
۰,۴۰۳	-	-	-	زندگی شبانه‌روزی
۰,۵۹۷	-	-	-	هویت فرهنگی
۰,۶۲۱	-	-	-	تعلق و خاطره‌مکانی
۰,۵۶۲	-	-	-	عرصه همگانی

منبع. یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱.

مطابق جدول شماره (۶)، تفکیک معیارها و مؤلفه‌ها بر اساس نظر صاحب‌نظران و خبرگان انجام شد، در معیار طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم با مؤلفه کالبدی، شاخص مراقبت و نظارت طبیعی با (۰,۶۷۷) بیشترین تأثیر را در محتوای پرسش داشته است و معیار سرزندگی فضای شهری با سه مؤلفه، امنیت، با شاخص پاکیزگی محدوده با (۰,۶۹۲)، کاربری و فعالیت‌ها با شاخص، فعالیت‌شبانه با (۰,۶۹۸) و مؤلفه ساختار اجتماعی با شاخص، تعلق و

خاطره‌مکانی با (۰,۶۲۱) بیشترین تأثیر را در محتوای پرسش داشته است. از این رو رابطه همبستگی هر یک از معیارها و مؤلفه‌ها به دست آمده را در جدول شماره (۷) نشان داده شده است.

جدول شماره (۷). ضریب همبستگی عامل‌های اصلی.

مؤلفه‌های مؤثر			
کالبد	امنیت	کاربری و فعالیت‌ها	ساختار اجتماعی
۰/۷۱۲**	۰/۷۵۳**	۰/۷۲۳**	۰/۶۵۳**
۰	۰	۰	۰
۳۲	۳۲۰	۳۲۰	۳۲۰

منبع. یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱.

نتیجه‌گیری

چنانچه بپذیریم که عقل سالم در بدن سالم است، مترادف این گزاره را می‌توان در فرد سالم در جامعه سالم یافت. یکی از مشخصه‌های اصلی جامعه سالم، محیط امن از منظر فیزیکی و روحی بوده که از طریق پیاده‌سازی موضوع کاهش جرم در کالبد شهری با توجه به مقوله مهم سرزندگی فضای شهری، میسر می‌شود. کاهش جرم یکی از اهداف و مهم‌ترین مؤلفه کیفیت‌زندگی شهری محسوب می‌شود. ترس از وقوع جرم می‌تواند تحرک و آزادی افراد را کم کند و هم می‌تواند باعث شود که افراد نتوانند به‌طور مناسب در فعالیت‌های اجتماعی شرکت کنند. هدف از پژوهش حاضر ارائه راهکاری با استفاده از رویکرد سرزندگی فضا در محیط شهری به‌منظور ایجاد بستری برای کاهش جرم از طریق طراحی محیطی است. از این رو یکی از خیابان‌های پیاده‌مدار و جرم‌خیز در منطقه رجایی‌شهر شهر کرج انتخاب شد. با توجه به پاسخ استفاده‌کنندگان از این خیابان و با عنایت به ارزیابی تأثیر عوامل کالبدی بر میزان احساس امنیت از طریق اعمال مؤلفه‌های سرزندگی، جواب پرسش‌های پژوهش راهبری شد، بدین معنی که در مقوله سرزندگی فضای شهری (در سه مؤلفه امنیت، کاربری و فعالیت‌ها، ساختار اجتماعی)، گویه‌های: پاکیزگی محدوده، فعالیت‌شبهانه

کاربری‌ها و تعلق و خاطره‌مکانی، و در بعد طراحی پیشگیرانه از جرم، گویه مراقبت و نظارت طبیعی، بیشترین تأثیر را برای نائل شدن به محیط امن دارد. در یک جمع‌بندی و در راستای اثبات تأثیر سرزندگی فضا بر کاهش جرم، می‌توان به نظریه پنجره شکسته اشاره داشت. بدین معنی که هر چه حضور افراد در محیط بر اساس مراتب ذکرشده بیشتر و پررنگ‌تر باشد، تعلق خاطر به مکان بیشتر شده و افراد به‌عنوان سرمایه‌اجتماعی جامعه، مشارکت سازنده‌تری در سرزنده‌بودن فضا از خود نشان می‌دهند. عکس این قضیه نیز صادق است. آنجا که فرد فقط از محیط گذر کرده و نسبت به تخریب و تعدی به فضا از خود واکنشی نشان نمی‌دهد و فضا بدون دفاع قرار گرفته، محیط مخدوش شده و به‌واسطه عدم عرق شهروند به محیط، پتانسیل وقوع جرم افزایش می‌یابد. از منظر تطبیق یافته‌ها و نتایج با پژوهش‌های پیشین، یافته‌های این پژوهش در بعد طراحی پیشگیرانه از جرم با یافته‌های «پری و فنلی» (۲۰۲۰)، «الیاسی و همکاران» (۱۳۹۵) تطابق داشته و در بعد سرزندگی فضای شهری، با یافته‌های «مصلی‌نژاد و همکاران» (۱۳۹۵)، «شهبازی و همکاران» (۱۳۹۷)، «غضنفرپور و همکاران» (۱۳۹۸)، «موراتیدیس و پورتینگا» (۲۰۲۰)، «هی و همکاران» (۲۰۱۸)، «لان و همکاران» (۲۰۱۹)، در نتایج قرابت نزدیکی داشته است؛ اما یافته‌های حوزه سرزندگی فضای شهری در این پژوهش، ضمن بررسی عوامل مؤثر بیشتر در حوزه کاهش جرم، به مراتب کنکاو بیشتر و متفاوتی را نسبت به یافته‌های فوق در نتایج در پی داشته است؛ چراکه مبنای سرزندگی در این پژوهش تقدم طراحی محیطی پیشگیرانه از جرم در فضای شهری بوده است که این مهم به‌نوعی نوع آوری پژوهش حاضر محسوب می‌شود.

پیشنهاده‌ها

در بُعد سرزندگی فضای شهری:

- ✓ لزوم پیاده‌سازی مقوله سرزندگی فضای شهری بر اساس اقلیم، فرهنگ، آیین و مناسبات دینی و مذهبی در طراحی شهری؛

✓ تدوین مقررات و زیرساخت‌های اجرایی برای توسعه چارچوب مفهومی نظری و عملی این مهم در دستگاه‌های اجرایی (شهرداری‌ها، وزارت راه و شهرسازی، نیروی انتظامی)؛

✓ تهیه مدل مفهومی و توسعه مفاهیم سرزندگی محیط شهری بر اساس ارزش‌های قومی و فرهنگی در مناطقی که تعدد قومیتی (شهرکرج) وجود دارد و

✓ تقدم مقوله طراحی محیطی کاهنده جرم بر مقوله سرزندگی در طراحی شهری برای کاهش جرم.

در بُعد طراحی پیشگیرانه از جرم:

✓ ایجاد محل‌های نشستن و استراحت (برای حفظ خلوت و قلمرو) افراد در مسیرها و ترویج استفاده مداوم از آن برای نیل به نظریه نظارت مردم بر مردم؛

✓ کنترل ازدحام و شلوغی در مکان‌های عمومی از طریق نوع طراحی کالبدی؛

✓ کنترل دسترسی‌ها به صورت مکانیکی، طبیعی و ایجاد بار ذهنی در مجرم و

✓ تأمین وسعت دید از طریق جانمایی درست مبلمان شهری و تأمین نور کافی در معابر و دسترسی‌های عابرین در شب.

سپاسگزاری

بدین وسیله نویسندگان پژوهش، از کلیه کسانی که در انجام این فعالیت پژوهی ما را یاری رساندند، کمال تقدیر و تشکر را دارند.

منابع

- ارغیانی، مصطفی (۱۳۹۹). ارزیابی نحوه تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر ارتقاء احساس امنیت در فضاهای آموزشی از دیدگاه دانش آموزان، مورد مطالعاتی: دبیرستان‌های بجنورد. نشریه معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، ۱۳ (۳۱)، صص ۱-۱۸. موجود در آدرس: [DOI: 10.113255.2020/AAUD](https://doi.org/10.113255.2020/AAUD)
- اشنایدر، تاد (۱۳۸۵). پیشگیری از وقوع جرم از طریق طراحی محیطی در مراکز آموزشی، ترجمه سروش بهره‌بر. تهران: دانشگاه علوم انتظامی امین.
- الیاسی، امیر؛ ستایش مهر، محمود؛ رجبی، امین (۱۳۹۵). بررسی رابطه طراحی فضای شهری با گرایش به ارتکاب جرم شهروندان و راهکارهای پیشگیری از آن، نمونه موردی: خیابان‌های شهر اصفهان. فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، ۷ (۴۶)، صص ۶۹-۹۰. موجود در آدرس: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=316522>
- بهرام‌پور، عطیه؛ ملک افضلی، علی اصغر (۱۳۹۷). نقش مؤلفه ایمنی و امنیت فضاهای شهری در حضورپذیری کودکان، مطالعه موردی: محله فاطمی در منطقه ۶ تهران. فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، ۹ (۳۳)، صص ۳۹-۴۹. موجود در آدرس: <http://iic.icas.ir/image/Journal/Article/No33/4.pdf>.
- حسینی غیاثوند، ابوالفضل؛ کربلایی ذبیحی، حسین (۱۳۹۵). ارائه مدل تحلیلی به‌منظور پیشگیری از وقوع جرم (سرقت) از ساختمان‌های مسکونی با توجه به رویکرد پیشگیری از وقوع جرم از طریق طراحی (سی.پی.تی.ای.دی)، نمونه موردی: منطقه ۱ شهرداری قزوین. فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، ۷ (۴۷)، صص ۱۳۹-۱۷۹. موجود در آدرس: http://sss.jrl.police.ir/article_12005_861941aed281cf8f7e07e54afeb760b0.pdf.
- داعی‌نژاد، فرامرز؛ امین‌زاده، بهناز (۱۳۸۱). ملاحظات محیطی در طراحی و بهسازی خیابان‌های شهری. معماری و شهرسازی، ۷ (۱۱)، صص ۵۰-۶۱. موجود در آدرس: https://journals.ut.ac.ir/article_10641.html.
- درستان، رضا؛ ذبیحی، حسین؛ اصغرزاده، علی؛ گرجی پشته، مرضیه (۱۳۹۹). ارزیابی مؤلفه‌های جامعه‌شناختی (با تکیه بر مفهوم گسست نسلی) مؤثر در طراحی محیطی با رویکرد پیشگیری از جرم (نمونه موردی: خیابان اصلی رجایی‌شهر کرج). فصلنامه جغرافیای انتظامی، ۸ (۳۲)، صص ۳۱-۵۸. موجود در آدرس: http://pogra.jrl.police.ir/article_95359_95ad319b2a340a69603245afe454fc8.pdf.
- زنگی‌آبادی، علی؛ رحیمی‌نادر، حسین (۱۳۸۹). تحلیل فضایی جرم در شهر کرج. فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، ۴۰ (۲)، صص ۱۷۹-۱۹۸. موجود در آدرس:

https://jfq.ut.ac.ir/article_۲۱۶۱۱.html.

شکوری اصل، شیده (۱۳۹۵). شناسایی ویژگی‌های محیطی تأثیرگذار بر احساس امنیت بانوان در فضاهای شهری، نمونه موردی: محلات مخصوص و سلامت، منطقه ۱۱ شهر تهران. فصلنامه مطالعات شهری، ۶ (۲۱)، صص ۷۶-۹۱. موجود در آدرس:

http://urbstudies.uok.ac.ir/article_۴۶۰۰۴_dVaf۲۵۰bc۷۴۰d49ee3af۰b۹۲۷۱۷۲۰۰a۵.pdf.

شهبازی، مهرداد؛ بمانیان، محمدرضا؛ یگانه، منصور؛ قاسمی، نسیم (۱۳۹۶). ارزیابی شاخص‌های کالبدی-فضایی سرزندگی خیابان‌های شهری، نمونه موردی: خیابان‌های اطراف میدان امام خمینی شهر همدان. فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، ۸ (۳۱)، صص ۷۴-۹۳. موجود در آدرس:

<http://journals.hsu.ac.ir/jarhs/article-۱-1268-fa.html&sw>.

طاهرطالع، محمدصادق؛ سادات، سیده اشرف (۱۳۹۶). مؤلفه‌های عامل ایجاد سرزندگی ساکنان فضاهای زیستی. فصلنامه معماری و شهرسازی پایدار، ۵ (۱)، صص ۴۷-۶۰. موجود در آدرس:

https://jsaud.sru.ac.ir/article_۸۵۴.html

عباس‌زاده، شهاب؛ تمری، سودا (۱۳۹۱). بررسی و تحلیل مؤلفه‌های تأثیرگذار بر بهبود کیفیات فضایی پیاده‌راه‌ها به منظور افزایش سطح تعاملات اجتماعی. فصلنامه مطالعات شهری، ۱ (۴)، صص ۹۵-۱۰۴. موجود در آدرس:

https://urbstudies.uok.ac.ir/article_۳۶۶۸.html.

علایی، حسین (۱۳۹۱). امنیت پایدار در سند چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه راهبرد دفاعی، ۱۰ (۳۹)، صص ۱-۳۳.

غضنفرپور، حسین؛ صداقت کیش، مرضیه؛ سلیمانی دامنه، مجتبی؛ افضل‌نیز، مرضیه (۱۳۹۸). سنجش سرزندگی و حیات شبانه میدان نقش جهان اصفهان با تأکید بر امنیت پایدار شهری. فصلنامه شهر پایدار، ۲ (۲)، صص ۸۷-۱۰۶. موجود در آدرس:

http://www.jsociety.ir/article_۹۵۸۰۵.html.

قدیمی، سیده درسا؛ کرامتی، غزال (۱۳۹۶). زندگی شبانه در کلانشهر با تأکید بر تأثیر عوامل فرهنگی بر فضای شهری (مطالعه موردی: مرکز فعالیت‌های نوین تهران). نشریه مطالعات محیطی هفت حصار، ۲۰ (۶)، صص ۲۷-۴۰. موجود در آدرس:

<http://hafthesar.iauh.ac.ir/article-۱-428-fa.html>.

کاوه، محمد (۱۳۹۱). آسیب‌شناسی بیماری‌های اجتماعی، جلد اول. تهران: جامعه‌شناسان.

کلانتری خلیل‌آباد، حسین؛ اردلانی، روناک؛ عطیه پور، احمد (۱۳۹۲). برنامه‌ریزی فضاهای امن شهری مبتنی بر تفکیک جنسیتی با رویکرد سی.پی.تی.ای.دی، نمونه موردی: محله فرهنگیان، شهر بناب. فصلنامه شهر ایرانی اسلامی، ۳ (۱۲)، صص ۱۵-۲۵. موجود در آدرس:

<http://iic.icas.ir/image/Journal/Article/No۱۲/۲.pdf>

- لینچ، کوین (۱۳۹۳). تئوری شکل خوب شهر، ترجمه دکتر حسین بحرینی. تهران: دانشگاه تهران.
- محمدنسل، غلامرضا (۱۳۹۳). پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی (از نظریه تا کاربرد)، چاپ اول. تهران: میزان.
- محمودی جانکی، فیروز؛ قورچی بیگی، مجید (۱۳۸۸). نقش طراحی محیطی در پیشگیری از جرم. فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی (حقوق)، ۳۹ (۲)، صص ۳۴۵-۳۶۷. موجود در آدرس: https://jfq.ut.ac.ir/article_۲۰۰۸۵_c۵b61645675edd۶۷b۲۴۱۶۷۴۳۳dfa۶۸b۲.pdf.
- مرتاض مهربانی، الناز؛ منصوری، سید امیر؛ جوادی، شهره (۱۳۹۶). رویکرد منظر در ایجاد سرزندگی خیابان ولی عصر با تأکید بر ایجاد حس مکان، نمونه موردی: خیابان ولی عصر (حداصل میدان ونک-چهار راه پارکوی). نشریه باغ نظر، ۱۴ (۵۵)، صص ۵-۱۶. موجود در آدرس: http://www.bagh-sj.com/article_۵۴۵۵۶_۶۱۴b۵۱de۸۱۹۲f۲dc۴c۳۵۸d8ece۶۰۳cv.pdf
- مردانی، سیده فاطمه (۱۳۹۷). سرزندگی فضاهای جمعی، مدیون کارکرد تجاری، نمونه موردی: شهرهای مراکش و مکناس. فصلنامه هنر و تمدن شرق، ۶ (۲۰)، صص ۱۳-۲۰. موجود در آدرس: DOI: ۱۰.۲۲۰۳۴/JACO.۲۰۱۸.۶۷۳۵۶
- مصلی نژاد، علی؛ موحد، خسرو؛ کشمیری، هادی (۱۳۹۵). ارزیابی تأثیر عناصر کالبدی معماری بر ارتقاء سرزندگی شهروندان در معابر شهری، مورد مطالعه: خیابان عقیف آباد در شهر شیراز. فصلنامه آرمان شهر، ۱۱ (۲۵)، صص ۱۷۷-۱۸۸. موجود در آدرس: http://www.armanshahrjournal.com/article_۸۵۰۸۶.html
- منصوری، منصور (۱۳۹۸). تبیین میزان امنیت در محله‌های شهری بر مبنای شاخص‌های کالبدی و طراحی محیطی؛ نمونه موردی شهری ایلام. فصلنامه کارافن، ۱۶ (۴۵)، صص ۷۵-۹۲. موجود در آدرس: http://karafan.tvu.ac.ir/article_۱۰۰۵۳۳_۳f۵۱fb095151ef۱aa-c۵۲bab۸bf۵.pdf.
- مویدفر، سعیده؛ رضایی، حجت؛ فاطمی، مهران (۱۳۹۸). تحلیلی بر پراکنش فضایی احساس امنیت در استان یزد با استفاده از الگوی ویکور، پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۱۳ (۱)، صص ۱-۲۸. موجود در آدرس: Doi: ۱۰.۲۲۱۰۸/ssoss.۲۰۱۹.۱۱۶۹۲۹.۱۳۹۸
- یاران، علی؛ ارجمندی، هانی؛ مسگریان، مریم (۱۳۹۸). تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر احساس امنیت زنان در فضاهای باز گردشگری شهری، نمونه موردی: خیابان سی تیر تهران. نشریه منظر، ۱۱ (۴۷)، صص ۲۴-۳۷. موجود در آدرس: Doi: ۱۰.۲۲۰۳۴/MANZAR.۲۰۱۹.۱۶۳۹۰۰.۱۸۸۵

- Boustras, Georgios., Waring, Alan. (2020). Towards a Reconceptualization of Safety and Security, Their Interactions, and Policy Requirements in a 21st Century Context. *Safety Science*. 132. 1-14.
DOI: 10.1016/j.jort.2018.11.002.
- He, Qingsong. He, Weishan. Song, Yan. Wu, Jiayu. Yin, Chaohui. Mou, Yanchuan. (2018). The impact of urban growth patterns on urban vitality in newly built-up areas based on an association rules analysis using geographical 'big data'. *Journal of Land use Policy*, 5 (78). 726-738.
doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.07.020.
- Hedman, R. Jaszewski, A. (۲۰۰۶). *Fundamentals of Urban Design*. Washington D.C. APA Planners Press.
- Lan, Feng. Gong, Xiaoya. Da, Huili. Wen, Haizhen. (2019). How do population inflow and social infrastructure affect urban vitality? Evidence from 35 large- and medium-sized cities in China. *Journal of Cities*,?(?). 1-12.
doi.org/10.1016/j.cities.2019.102454.
- Mouratidis, Kostas. Poortinga. Wouter. (2020). Built environment, urban vitality and social cohesion: Do vibrant neighborhoods foster strong communities?. *Landscape and Urban Planning*. 204. 1-9.
https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2020.103951.
- Odufuwa, Bashir. Badiora, Adewumi. Olaleye, Daniel. A. Akinlotan, Peter. (2018). Perceived personal safety in built environment facilities: A Nigerian case study of urban recreation sites. *Outdoor Recreation and Tourism*. 25. 24-35.
DOI: 10.1016/j.jort.2018.11.002.
- Rothrock, Sara E. (2010). *Antiterrorism design and public safety: reconciling CPTED with the post- /11 city* [Doctoral dissertation, Massachusetts Institute of Technology]
- Warwick, Elanor. (2020). *Defensible Space*. *International Encyclopedia of Human Geography* (Second Edition).
Doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10171-4.
- Perry, Marianna A. Fennelly, Lawrence J. (2020). Encompassing effective CPTED solutions in 2020 and beyond: concepts and strategies. *Handbook of Loss Prevention and Crime Prevention* (Sixth Edition).
DOI.org/10.1016/B978-0-12-817273-5.00007-7.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی